

Dagbladet

1998-11-23

Eventyrlig vellykket

Jens Andersen

BOK

Linn Ullmann:

«Før du sovner»

Tiden Norsk Forlag

289 s. Kr 288

Æblet falder ikke langt fra stammen. I en umiskendelig Bergmansk stil vender Linn Ullmann bunden i vejret på ægteskabet i en både rystende, rørende og tindrende vittig slægtskrønike og kvindelig dannelsesroman.

Med sin eventyrlige, nærmest skizofrene blanding af realisme og fantasi bør denne roman få et stort og begejstret publikum.

* JENS ANDERSEN er litteraturredaktør i Berlingske Tidende i København. Han har tidligere i høst skrevet en begejstret anmeldelse av Erik Fosnes Hansens nye roman «Beretninger om beskyttelse» og blant annet skrevet biografier om Tom Kristensen og Tove Ditlevsen.

Kan man kvæle et menneske med sytråd?

Sådan tænker en forholdsvis nygift mand, mens han i smug ligger og betrakter sin sovende kone. Det vil sige, også hun lader som om hun sover - puster ud, puster ind, ud, ind, ud ... Begge er lysvågne indadtil, pinagtigt bevidste om klaustrofobien i deres ægteskab; spærret inde som de er i et familiært netværk af følelser, fornemmelser og forpligtelser, der opæder sjæle og om natten materialiserer sig i en stadig større bunke kolde, Sisyfos-tunge sten i ægtesengen mellem de to, der engang sagde Ja! til den evige troskab, men nu lever med ryggen til hinanden. Gensidigt frastødte.

Knivskarp prosa

Denne lille scene, ladet til bristepunktet med undertekst og symbolik, fylder ikke mer end én side, men står isnende klart, mejslet i knivskarp prosa, omtrent midtvejs i Linn Ullmanns roman «Før du sovner».

I soveværelsets gravkammeragtige tavshed, mesterligt bygget op med et minimum af ord, brydes ikke kun parforholdets intimitet, men blotlægges også selve det dramatiske omdrejningspunkt i Ullmanns bredt anlagte slægtskrønike, der udspiller sig i vort århundrede over ca. 60 år.

Og det er et for så vidt urgammelt drama, der handler om menneskets ideal-forestilling om den kærlige familie, det lykkelige hjem og den blomstrende forretning sat overfor en altfor virkelig virkelighet, hvor ægteskabet af generation efter generation opleves som éet stort løftebrud, og mand og kvinne «fører regnskab med tid og søvn som valuta», og tosomheden hurtigt (i hvert fald i forhold til præstens formaninger) bliver en tragte, der ender i spørsmålet, ingen af os tør tænke højt: «Hvornår er et ægteskab forbi? Er det når én af os tænker: Jeg ville ønske du var død?»

Bevægende

Det er en både bevægende og bevægelig roman, Linn Ullmann har skrevet. Med stor livlighed og fortællermæssig energi skiftes der tit og med overrumplende kraft og kompleksitet mellem fortid og nutid. Vi starter i 1990'erne. Fejende filmisk. Med et bryllup, hvor fortælleren Karin står på kirketrappen sammen med sin mor Annie og tager imod hele slægten, der er trommet

sammen i anledning af søsteren Julies giftermål.

Den filmklassiske åbning leder ens tanker hen på lignende panoramiske familieskildringer, såsom julemiddagen i «Fanny og Alexander» og bryllupsfesten i «Gudfaren». Men hvis man tror, at Ullmann stiller sig tilfreds med denne klassisk underholdende ramme om en sædeskildring, så må man tro om igen. Resten af bogen er faktisk lige så komplet uforudsigelig som Karins til tider skizofrent springende bevidsthed.

Frem og tilbage går det i tid og rum, mens der zigzagges mellem fædre, mødre, onkler, tanter, søstre og brødre. Pludselig får vi, i anledning af mor Annies korte eventyr med en amerikansk mand, fortællingen om bedsteforældrenes forelskelse og kærlighed i New York i 1930'erne. Han var succesfuld skrædder, åbnede drømme-tøjbutikken «Cinderella's Scissors» og havde samme overspændte syn på kærligheden som på boksning: «Vi skal slås for titlen». Kort sagt drømmen om det mageløse liv - the lucky punch.

Mormoren var bare ikke del af denne bedøvende lykkerus. Kærligheden blev en belastning, hun ikke kunne leve op til.

Brogede

Sådan fletter små oplevelser og store erfaringer sig smukt og ofte Woody Allen-humoristisk ind i den brogede fortælling. Og sådan bruger [Linn Ullmann](#) sin kvindelige fortællers fandenivoldske vilje til at gennemskue familien som éen stor livsløgn og fiktion, til at bevæge sig rundt i vort århundredes syn på kærlighed og lykke.

Gang på gang dissekeres forhold mellem børn og forældre, mænd og kvinder med samme raske snit som når en skydedør mellem spisestuen og opholdsstuen flås til side hjemme hos Torild og Arvid. Disse to slægtinge til Karin er bundulykkelige og rasende mennesker, der lider af en fortærende Strindbergsk binding til hinanden, som Torild på et tidspunkt gør op med et Nat King Cole-omkvæd: «But I should have known/ to never judge/ a heart by a kiss».

Romanens blanding af realisme og fantasi er yderst vellykket. [Linn Ullmann](#) går ikke på noget tidspunkt på kompromis med sin grundidé. Det er flot, og det skaber ikke kun en fascinerende slægtskrønike, men også en kvindelig dannelsesroman med Karin som hovedperson og hendes uimodståeligt smukke og gale mor Annie som det spejlbillede, det er så svært at bo i for datteren.

Mor og datter - så forskellige og så ens - hver på deres måde store forførere, der konstant ønsker at blive begæret af kroppe og ord.

Undervejs udfolder romanen en besnærende diskussion om forholdet mellem løgn og sandhed, og begrebet «skyld», der jo i alle familiers opdragelse af små mennesker spiller en overordentlig væsentlig rolle.

Lystløgner

Fortællingen er som sagt lagt i munden på unge, rodløse Karin som har et til tider temmelig uvirkeligt forhold til virkeligheden. Karin er en lystløgner, som ved hjælp af små usandheder og store overdrivelser gang på gang bekendtgør den ilde hørte sandhed. Med hendes egne ord er sandheden den, at den der lyver får det bedre end den der taler sandt. Summa summarum: «Iblandt er det faktisk nødvendig - ikke bare at sige det som det er, men at sige det lidt mere end det er». Karin er muligvis, hvad en psykiater ville kalde «grænsepsykotisk tilfælde» (hvem er ikke det?), men dermed er hun jo så langt fra et menneske, der har mistet sin forstand. Snarere er Karin en

kvinde, der i familiens fortærende skød har mistet alt undtagen sin forstand, og netop af den grund har en eventyrlig og til tider helt trolddomsagtig indsigt i sig selv og sine nærmeste.

Derfor får man disse pludselige, absurd-groteske skred i romanens virkelighedsbillede, hvor der er sten i sengen, fødder i munden og en mand, der aldrig tager sin elskede cowboystøvler af, og derfor forvandles til en makrel, da kæresten i ly af natten endelig trækker støvlerne af ham. Vi hører også en lille løsrevet beretning om Gud, der en dag stak sit ene, enorme øje op i fjæset på en mand i en flyvemaskine, fordi han var på flugt fra sin hustru med elskerinden. Og der er historien om de to søstre, der sloges om den afdøde fars urne på Amerika-bådens vuggende dæk, mens den ene råbte: «Jeg skal nok passe på dig, far, så du ikke falder og slår dig igen».

Familien

Sådan kunne man blive ved med at øse historier, scenerier og veldrejede sætninger («Ti år er en stor kuffert») fra Linn Ullmanns bog. De, der ønsker at gå på jagt efter selvbiografiske skygger af bestemmende mødre og fraværende fædre i det Ullmann/Bergmanske familieliv vil måske blive skuffede, men hurtigt glade igen. For denne bog er ikke flad drama-dokumentarisme, men særdeles begavet og underholdende romankunst.

«Før du sovner» indfrier ikke kun de kolossalt høje forventninger, men viderefører også - blandt andet sammen med danske Thomas Vinterbergs højt besungne, aktuelle film «Festen» - en stærk nordisk kunst-tradition for at stille skarpt på sandheden om den borgerlige familie: Og de levede ulykkeligt til deres dages ende ...

Billedtekst:

[LINN ULLMANN](#): Debuterer med særdeles begavet og underholdende romankunst. Foto: ROBERT EIK